

3 Kända ombyggnader, förändringar och underhållsarbeten

3.1 Källor och litteratur

Enköpings kyrkor, Sveriges kyrkor Åsunda härad, Uppland band X, Stockholm 1984
Byggnadsregistret, RAÄ: kyrkoberskrivningar och administrativa uppgifter.

3.2 Kronologisk förteckning

Årtal	Händelse	Källa
1100-talet	Vårfrukyrkan anläggs som en ovanligt stor romansk kyrka med brett långhus, smalare absidförsett kor och två absidförsedda korsarmar. Sannolikt har den haft ett centraltorn över korsmitten.	Raä, byggnadsregistret.
1400-1450	Kyrkan förses med stjärnvalv av tegel.	Sveriges kyrkor (Svk) s 92
1475-1500	Ett nytt tresidigt avslutat kor i gotisk stil med tegelmurar byggs. Koret och korsmitten förses med sturevalv med gubbar och ansiktsmasker. Ett vapenhus byggdes framför sydportalen.	Raä, byggnadsregistret. Svk s 92 ff
Ca 1500	Sakristian byggs över om norra korsarmen.	Svk s 94.
1727	Kyrkan vitlimmades invändigt.	Svk s 95
1746	Orgelläktaren byggs	Svk s 127.
1771 samt 1790-talet	Nytt tak byggs över kor och korsmitt. På 1790-talet byggs nytt tak över resten av kyrkan.	Svk s 95.
1784	Läktare byggs i korsarmarna för att få mer sittplatser.	Svk s 95
1786	Ny orgelfasad tillverkas efter ritningar av Matthias Svalberg. Ryggpositivets fasad härrör från kyrkans 1600-talsorgel.	Svk s 128
1792	Nytt altarbord av trä. Ny altaruppsats med arkitektonisk uppbyggnad i klassicistisk stil tillverkas av konstnären Per Ljung.	Svk s 113.
1794	Ny predikstol tillverkas av Ernst Philip Thomann efter ritningar av Per Ljung.	Svk s 123
1836	Ny bänkinredning. Ny läktare i södra korsarmen, den sk bondläktaren.	Svk s 95.
1839-41	Ritningar till ombyggnad upprättas av byggmästaren Carl Robert Palmér. Han ville förvandla medeltidskyrkan till en klassicistisk centralkyrka. Ritningarna innebar nytt tak, rivande av vapenhuset i söder, nytt vapenhus i väster samt ett stort och högt torn över korsmitten. Ombyggnaden kom sedan att utföras enligt detta förslag, men efter ritningar som bearbetats av Samuel Fredrik Bohm. Stenmaterialet från gamla vapenhuset återanvändes i tornbygget. Klockstapeln revs och klockorna placerades i det nya	Svk s 95 ff.

	tornet. Tre nya fönster togs upp i västra delen av långhuset.	
1900	Ny port till kyrkogården i den södra muren efter ritningar av Fredrik Falkenberg.	Svk s 32.
1903-04	En omfattande invändig restaurering genomfördes enligt Fredrik Falkenbergs intentioner. Han avsåg sig dock uppdraget efter samarbetsproblem. Konstnären Agi Lindegren var rådgivare rörande färgsättning och lämnade ett program för väggmålningarna. Bondläktaren i södra korsarmen revs. En helt ny bänkinredning ritad av Falkenberg tillkom samtidigt som vägg- och valvmålningarna. Målningarna utfördes av CW Pettersson. En tillbyggnad på sakristian gjordes för förrådsutrymmen och trappa upp till tornet varvid en gammal ”förstuga” revs. Södra korsarmen fick en ny portal och portalen väster om långhuset breddades. Rundfönstret i södra korsarmen tillkom. Korfönstren minskades i höjd samt försågs med glasmålningar. Centralvärme med varmluft installerades och ersatte de gamla kaminerna. Värmekammaren placerades under koret. Delar av kyrkgolvet försågs med ny kalksten. CW Pettersson kompletterade en gamla altarpuppans med en ny altartavla. Altarbord och altarring ändrades. Gasbelysning installerades. Ny orgel tillverkades men gamla fasaden bibehölls.	Svk s 98 ff.
1915	Elektrisk belysning installerades.	Svk s 100.
1953-55	Kyrkofullmäktige fattade beslut om kyrkorestaurering 1953. Erik Lundberg presenterade i januari 1955 ett program för restaurering.	Svk s 100
1958-60	Yttre restaurering genomförs efter arkitekten Erik Lundbergs förslag. Fasadputs knackas ned och murarna blottläggs. Ett romanskt fönster och gotisk fönster återställs i långhuset. Korfönstren rekonstruerades. Petterssons glasmålningar avlägsnades och ersattes av antikglas. Lundberg gjorde även förslag till invändig restaurering som ej genomfördes.	Svk s 100 f.
1966	Program för inre restaurering upprättat av arkitekt Jörgen Fåk. Programmet förordar borttagande av 1904 års målningar och flera andra stora förändringar. Förslaget diskuteras livligt mellan kulturvårdande myndigheterna Byggnadsstyrelsen och Riksantikvarieämbetet och Landsantikvarien.	Svk s 103 f.
1970-71	Ny inredning i sakristian efter ritningar av Jörgen Fåk. Målningarna konserverades. Ny skåpinredning byggdes. Källaren under sakristian (eventuellt från 1500-talet) grävdes ut och dokumenterades av Lars Gezelius, Upplandsmuseet. 1971 presenterade Fåk fem nya alternativ till renovering av kyrkans inre. Samtliga förutsatte borttagande av 1904 års målningar. Den här gången förespråkade Riksantikvarieämbetet ett bevarande av målningarna.	Svk s 104

1973	Kyrkofullmäktige beslöt att bevara och konservera 1904 års målningar.	Svk s 104.
1974-75	Invändig restaurering genomförs efter många års diskussion. Vapenhuset fick en handikappanpassad entré och ny inredning med vindfång, wc och kapprum. En läktarunderbyggnad gjordes som inrymmer rullstols-wc och väntrum mm. Ny värmeanläggning installerades. I samband med det gjordes arkeologisk undersökning under golvet av Upplandsmuseet. Bänkarna i korsmitten vändes mot altaret. Bänkinredningen i korsarmarna avlägsnades. Södra korsarmen förvandlades till dopkapell, norra till utställningslokal för äldre inventarier. Målningarna rengjordes och konserverades av konservator Lars Göthberg. Petterssons glasmålningar sattes åter in i korfönstren. Golven i bänkkvarteren sänktes till mittgångens nivå. Den fasta inredningen målades om, ursprunglig färg på orgelfasaden togs fram och konserverades. Nya belysningsarmaturer sattes upp ovan bänkkvarteren. Yttertaget renoverades. Valven isolerades med mineralull. Nytt orgelverk tillverkades av A Magnussons orgelbyggeri i Göteborg.	Svk 104 f.
1980	En ny kororgel placeras mot södra korväggen.	Upplandsmuseets arkiv.
2000	Installation av ny ljudanläggning med nya högtalare.	Upplandsmuseets arkiv.